

BYUDJET TASHKILOTLARIDA ICHKI AUDIT O‘TKAZISH TARTIBI

Bobotoyev Imomali Ortiqaliyevich*Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti**Tyutorlar faoliyatini muvofiqlashtirish bo‘limi tyutori*

Annotatsiya: Byudjet tashkilotlarida ichki audit o‘tkazish davlat moliyaviy nazoratining muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ichki audit tizimi byudjet tashkilotining moliya-xo‘jalik faoliyatini, resurslardan samarali, maqsadli va qonun doirasida foydalanilishini hamda tashkilotning ichki boshqaruv va nazorat mexanizmlarining samaradorligini tekshirish va tahlil qilishning muhim vositasidir. Mazkur faoliyatning asosiy maqsadi — tashkilot faoliyatini yaxshilash, moliyaviy intizomni mustahkamlash, xatarlarni aniqlash hamda ularni boshqarishda yordam ko‘rsatishdir. Ichki audit jarayonining zamonaviy talablarga mos ravishda tashkil etilishi har bir byudjet tashkilotining yillik moliyaviy hisobotlari to‘g‘ri va haqqoniy ekanligiga ishonch hosil qilish, shuningdek, turli salbiy holatlarning oldini olishga qaratilgan.

Kalit so‘zlar: ichki audit, byudjet tashkiloti, nazorat, audit rejalashtirish, moliyaviy hujjatlar, tekshiruv jarayoni, qonunchilik talablari, hisobot tuzish, risklarni aniqlash, ichki nazorat tizimi.

Аннотация: Внутренний аудит в бюджетных организациях является одной из важных областей государственного финансового контроля. Система внутреннего аудита – важный инструмент проверки и анализа финансово-экономической деятельности бюджетной организации, эффективного, целенаправленного и законного использования ресурсов, а также эффективности механизмов внутреннего управления и контроля организации. Главная цель этой деятельности – совершенствование деятельности организации, укрепление финансовой дисциплины, выявление рисков и содействие в управлении ими. Организация процесса внутреннего аудита в соответствии с современными требованиями направлена на обеспечение корректности и достоверности годовой финансовой отчетности каждой бюджетной организации, а также предотвращение различных негативных ситуаций.

Ключевые слова: внутренний аудит, бюджетная организация, контроль, планирование аудита, финансовые документы, процесс аудита, законодательные требования, отчетность, выявление рисков, система внутреннего контроля.

Abstract: Internal audit in budgetary organizations is one of the important areas of state financial control. The internal audit system is an important tool for examining and analyzing the financial and economic activities of a budgetary organization, the effective, targeted and lawful use of resources, and the effectiveness of the

organization's internal management and control mechanisms. The main goal of this activity is to improve the organization's activities, strengthen financial discipline, identify risks and assist in managing them. The organization of the internal audit process in accordance with modern requirements is aimed at ensuring that the annual financial statements of each budgetary organization are correct and fair, as well as preventing various negative situations.

Keywords: internal audit, budgetary organization, control, audit planning, financial documents, audit process, legislative requirements, reporting, risk identification, internal control system.

KIRISH

Hozirgi kunda byudjet tashkilotlarining ichki audit faoliyatini tashkil etish va o'tkazishda bir qator huquqiy asoslar mavjud. O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan tasdiqlangan "Byudjet tashkilotlarida ichki audit o'tkazish tartibi to'g'risida"gi nizomda ichki audit jarayoni batafsil tartibga solib qo'yilgan. Bu tartib asosida ichki auditni tashkil qilish, o'tkazish, hisoboti va natijalarini ko'rib chiqish bo'yicha qadam-baqadam harakatlar belgilanadi. Audit faoliyatining o'ziga xos jihati shundan iboratki, u mustaqil va xolis tarzda tashkil qilinadi hamda o'z faoliyatini to'g'ridan-to'g'ri tashkilot rahbariga bo'ysungan holda amalga oshiradi. Ichki audit xizmati tashkil etilganidan so'ng uning xodimlari maxsus tayyorgarlikdan o'tkaziladi va ularning vakolatlari aniq belgilanadi. Bu esa ichki audit xizmati faoliyatining samaradorligini oshiradi. Ichki audit o'tkazishning asosiy bosqichlari mavjud. Dastlabki bosqichda ichki audit rejalashtiriladi. Reja tashkilotning yillik faoliyati, mavjud resurslari, xatarlar darajasi, noqonuniy holatlar sodir bo'lish ehtimoli va boshqa omillar hisobga olingan holda tuziladi. Ushbu reja asosida audit qilinadigan obyektlar va muddatlar aniqlanadi. Ichki audit rejasini tasdiqlash va amalga oshirish tashkilot rahbari tomonidan nazorat qilinadi. Keyingi bosqichda esa to'g'ridan-to'g'ri audit o'tkaziladi va audit guruhi tashkilotning moliyaviy va xo'jalik faoliyatini atroflicha o'rganadi. Bu jarayonda budjet mablag'larining maqsadli sarflanishi, moliyaviy intizomga rioya qilinishi, buxgalteriya hisobotining holati va boshqa muhim ko'rsatkichlar chuqur o'rganiladi. Auditorlar yuqori aniqlik va ehtiyotkorlik bilan harakat qilib, har bir harajat, daromad va moliyaviy jarayonni tekshiradilar.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ichki auditning asosiy vazifalaridan biri — tashkilotda mavjud ichki nazorat tizimining holatini o'rganish va uning samaradorligini baholashdan iborat. Mazkur tekshiruv davomida auditorlar muomalalar qonuniyligi, buxgalteriya hujjatlari to'g'riligi va to'liqligini, hisobotlarning davlat talablari va standartlariga muvofiqligini aniqlaydilar. Bunda ular zarur hollarda tashkilotda mavjud ichki me'yoriy hujjatlar, yo'riqnomalar, rahbariyat topshiriqlari va boshqa mahalliy normativ aktlarning to'g'ri

va samarali ishlatilishini ham tekshiradilar. Ichki audit o'tkazishda zamonaviy usullar va vositalardan keng foydalaniladi. Moliyaviy axborotlarning imkon qadar elektron tarzda yuritilishi, zamonaviy axborot tizimlaridan foydalanish, elektron hujjat aylanishi jarayonlarini o'rganish va audit natijalarini elektron shaklda rasmiylashtirish bu boradagi ilg'or yo'nalishlardan hisoblanadi. Elektron audit usullari auditorlarga katta hajmdagi ma'lumotlarni qisqa fursatda tahlil qilish va aniq xulosalarga kelish imkonini beradi. Shuningdek, audit natijalarini vizual tarzda aks ettirish, statistik tahlillarni o'tkazish va raqamli indikatorlar orqali hisobotlar tuzish ichki audit samaradorligini oshiradi. Ichki audit xodimlari bevosita moliyaviy intizom, mehnat intizomi, mablag'larni maqsadli sarflash va korxona ichki nizomi buzilish holatlarini aniqlashga mas'ul hisoblanadi. Audit davomida aniqlangan kamchiliklar, qonunbuzarliklar va boshqa salbiy holatlar to'g'risida tegishli hujjatlar — auditor xulosasi, tavsiyanomalar, dalolatnomalar rasmiylashtiriladi. Mazkur hujjatlar tashkilot rahbariyatiga yetkaziladi va ularning ijrosi alohida nazoratga olinadi. Shuningdek, aniqlangan kamchiliklarning oldini olish va ularni bartaraf etish bo'yicha aniq chora-tadbirlar rejasini ishlab chiqish va amalga oshirish ham ichki audit guruhining asosiy vazifalaridan biridir. Ichki audit jarayonida auditorlar faoliyatining mustaqilligi va xolisligi juda muhim ahamiyatga ega. Audit natijalari har qanday tashqi ta'sirdan holi, faqatgina mavjud dalillar va aniq faktlarga asosan shakllantirilishi shart. Auditorlar o'z faoliyatida halollik, mustaqillik, ehtiyotkorlik, professional maxfiylik va javobgarlik kabi tamoyillarga amal qiladilar. Ichki audit natijasida tashkilot rahbariyatiga hisobot taqdim etiladi va bu hisobotda aniqlangan muammolar, ularning sabablari va bartaraf etish bo'yicha aniq tavsiyalar aks ettiriladi [1].

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Ma'lumotlarning maxfiyligi va to'g'riligi ichki audit jarayonining asosiy talablaridan hisoblanadi. Audit natijalari faqat maxsus ruxsatnoma asosida belgilangan shaxslar o'rtasida muhokama qilinadi va ochiq e'lon qilinmaydi. Bu esa moliyaviy ma'lumotlarning sir saqlanishiga, tashkilot obro'sining saqlanishiga va axborot xavfsizligining ta'minlanishiga xizmat qiladi. Auditorlar tekshiruv natijalariga ko'ra barcha zarur dalillarni yig'ib, aniqlangan aniqliklar va kamchiliklarni asosli dalillar bilan rasmiylashtiradilar. Ichki audit bo'yicha ma'lumotlar yig'ilgach, yakuniy xulosa va tavsiyalar ishlab chiqiladi. Bu tavsiyalar asosan tashkilotning mavjud kamchiliklarini bartaraf etish, moliyaviy resurslardan foydalanishni optimallashtirish, ichki nazorat tizimini kuchaytirish va tashkilotning umumiy samaradorligini oshirishga qaratilgan bo'ladi. Tavsiyalarning ijrosi yuzasidan tashkilot rahbariyati tomonidan nazorat va monitoring olib boriladi. Auditorlar esa kayfiyati, vijdoni va yuqori mas'uliyat tuyg'usi bilan harakat qilishlari talab etiladi [2].

Ichki audit o'tkazish natijasida aniqlangan har bir kamchilik va zaif jihatlar albatta hujjatlashtiriladi va ularni bartaraf etish yuzasidan chora-tadbirlar belgilanadi.

Tashkilotda ichki audit natijalariga befarqlik bilan qaralmasligi, ularning ijrosini nazorat qilish, mas'ullarga intizomiy yoki boshqa chora tadbiriq etish muhim hisoblanadi. Ichki audit xulosalari asosida tashkilot moliyaviy-xo'jalik faoliyati yuzasidan tegishli islohotlar o'tkazilishi va nazorat tartiblari mustahkamlanishi zarur. Mazkur holat iqtisodiy samaradorlikka, moliyaviy barqarorlikka va davlat moliya resurslaridan to'g'ri foydalanishga katta ta'sir ko'rsatadi. Ichki audit doirasida byudjet mablag'larining to'g'ri va samarali ishlatilishi eng asosiy e'tibor markazida turadi. Audit natijalari esa yuqori tashkilotlarga, moliyaviy nazorat organlariga va byudjet muassasasining rahbariyatiga ma'lum qilinadi. Olingan natijalar va berilgan tavsiyalarning hayotga tatbiq etilishi esa davlat byudjetidan ajratilgan mablag'larning samarali boshqarilishida muhim omil hisoblanadi. Ichki audit tekshiruvlari davomida aniqlangan kamchiliklar va noqonuniy harakatlar bo'yicha jinoiy yoki ma'muriy javobgarlik ham yuzaga kelishi mumkin. Shu sababli har bir byudjet tashkilotida ichki auditga alohida e'tibor qaratilishi va bu faoliyat sifatli tashkil qilinishi lozim. Ichki audit jarayonida auditorlar faoliyatining tashkiliy, huquqiy va ma'naviy jihatlari ham muhim o'rin tutadi. Auditorlarning o'z vazifalariga professional yondashishi, axloqiy tamoyillarga sodiqligi va o'z vaqtida zamonaviy bilimlarni egallashi ichki audit jarayonining muvaffaqiyatli natijalarga olib kelishida muhim ahamiyat kasb etadi. Har bir auditor qonunchilik asoslarini chuqur bilishi, moliyaviy va iqtisodiy tahlil ko'nikmalariga ega bo'lishi, axborot texnologiyalaridan samarali foydalanishi talab qilinadi. Ichki audit tizimi faoliyatining doimiy takomillashuvi va zamon talablari asosida rivojlanishi zarur. Davlat miqyosida ichki audit xizmatlari xodimlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish bo'yicha o'quv kurslari, seminarlar va boshqa ta'limiy tadbirlarning tashkil etilishi bu boradagi o'zgarish va rivojlanishlarga xizmat qilmoqda [3].

Ichki audit xizmati mustaqil faoliyat olib boradi va moliyaviy intizomni mustahkamlash yo'lida hamkor tashkilotlar, davlat moliyaviy nazorati organlari va mustaqil auditorlik kompaniyalari bilan hamkorlik qiladi. Ichki audit natijalarining puxta va asosli tayyorlanishi tashkilot ichida o'z vaqtida islohotlar olib borishga, samarali boshqaruvni yo'lga qo'yishga yordam beradi. Audit xizmatining to'g'ri tashkil etilishi iqtisodiy xavfsizlik, moliyaviy barqarorlik va tashkilotning ijobiy imidjini shakllantirishda katta ahamiyatga ega. Har bir byudjet tashkiloti ichki audit tizimi faoliyatini yuqori saviyada yo'lga qo'yishga asosiy e'tibor qaratishi, ichki audit xodimlarini yetuk mutaxassislar qatoriga kiritishi lozim. Moliyaviy hisobotlarning aniqligi va to'g'riligini ta'minlash, davlat byudjet mablag'laridan maqsadli va samarali foydalanishni nazorat qilish, tashkilotda shaffoflikni yo'lga qo'yish, qonunbuzarliklarning oldini olish hamda ularni bartaraf etish uchun tezkor choralar ko'rish ichki audit faoliyatining bosh maqsadi hisoblanadi [4].

Ichki audit hisobotlari asosida tashkilotda yuzaga kelgan muammolar chuqur o'rganiladi. Natijada, tashkilotning moliyaviy boshqaruvida yo'l qo'yilgan kamchiliklar, hujjatlar yuritilishidagi xatolar, ichki nazorat tizimining yetarli darajada kuchli emasligi aniqlansa, bu sohalarda islohot o'tkazilishi bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqiladi. Audit natijalari o'z vaqtida tashkilot rahbarlari, yuqori tashkilot va moliya nazorati organlariga taqdim etilib, ularning ko'rib chiqilishi va ijrosini ta'minlash ham ichki audit xizmati zimmasiga yuklatiladi. Byudjet tashkilotlarida ichki audit tizimini rivojlantirish va takomillashtirish davlat moliyaviy nazoratining doimiy ravishda samarali yuritilishini kafolatlaydi. So'nggi yillarda mamlakatimizda ichki audit tizimi bo'yicha yangi qonun va me'yoriy hujjatlar ishlab chiqildi va amaliyotga joriy qilindi. Bu esa davlat moliyaviy boshqaruvida kuchli, mustahkam va zamonaviy nazorat mexanizmi shakllanishiga xizmat qilmoqda. Tashkilotda ichki audit faoliyatining mohiyatini to'g'ri anglash, unga davlat va jamiyat tomonidan munosib e'tibor va sharoit yaratish davlat byudjet tashkilotlari moliyaviy barqarorligini ta'minlashda muhim omil bo'lib hisoblanadi [5]

Ichki audit tashkilotda faoliyat samaradorligini oshiruvchi, ishonchli va puxta nazorat mexanizmidan biridir. Moliyaviy faoliyatni tartibga solish, qonuniylikni ta'minlash, mahalliy va xorijiy investitsiyalarning himoyasini kuchaytirish, tashkilotning xalqaro obro'sini oshirishda ham ichki audit asosiy rol o'ynaydi. Tashkilotda ichki audit tizimining mavjudligi va samarali ishlashi — bu ko'proq shaffoflik, tartiblilik va javobgarlikning oshirilishi demakdir. Audit natijalariga tayanib, yuqori samarali boshqaruv, o'z vaqtida va aniq tahlil asosida qarorlar qabul qilish imkoniyati yuzaga keladi. Ichki audit korxona yoki tashkilot ish faoliyatida muhim nazorat vositasi va samarali boshqaruv usuli sifatida alohida o'rin tutadi. Ichki audit muassasalarda amalga oshirilayotgan jarayonlarning qonunchilikka, ichki me'yoriy hujjatlarga va belgilangan tartiblarga mosligini aniqlash, turli risk va muammolarni vaqtida fosh etish, moliyaviy va tashkiliy islohotlarni monitoring qilish uchun muhimdir. Shu sababli ichki auditning muddati va davriyligini to'g'ri va asosli belgilash tashkilot faoliyatining shaffofligi, barqarorligi hamda izchil rivojlanishining asosi hisoblanadi. Korxona ichida audit ishlarining qachon va qancha vaqtga mo'ljallanishi, ularning qay tariqa o'tkazilishi - bu jarayonlarning hammasi korxonadagi ichki tarzdgagi nazoratni tashkil etish darajasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi [6].

Ichki audit o'tkazilishining muddati va davriyligini aniqlash bir necha muhim omillarga tayanadi. Eng avvalo, bu jarayon amaldagi normativ-huquqiy hujjatlar, davlat standartlari, vazirlik va idoralar tomonidan ishlab chiqilgan tartib va ko'rsatmalarga asoslanadi. Qonunchilik me'yorlarida hamda ichki auditorlik ishlari uchun maxsus ishlab chiqilgan o'z nizomlari va yo'riqnomalarida, odatda, ichki audit faoliyatining umumiy qoidalari va asosiy bosqichlari alohida ko'rsatib o'tiladi. Bu

hujjatlardagi normalar umume'tirof etilgan xalqaro va milliy auditorlik standartlari talablariga hamohanglashtirilgan. Shuningdek, auditning davriyligi va o'tkazilish muddati bevosita tashkilotning o'lchami, faoliyat doirasi, iqtisodiy salohiyati, moliyaviy aylanmasi, mavjud risklar hajmi, boshqaruv tizimining murakkabligi kabi mezonlarga tayanadi. Tashkilot ichida ichki audit ishlarini rejalashtirish ijobiy natijadorlik uchun muhim poydevor hisoblanadi. Audit bo'limlari, odatda, har bir moliyaviy yil uchun yillik reja ishlab chiqadilar. Ushbu reja tashkilotning strategik maqsadlari, risk tahlili, o'tgan davrdagi natijalar, yuqori rahbariyat tomonidan aniqlangan ustuvorliklar hamda mavjud resurslar holatini inobatga olgan holda tayyorlanadi. Audit rejasida qaysi bo'limlar, bo'linmalar, filiallar yoki me'yoriy-texnik jarayonlar necha marta va aynan qaysi davrda tekshirilishi lozimligi aniq qilib belgilanadi. Shuningdek, auditorlar guruhining tarkibi, har bir tekshiruv uchun ajratilgan vaqt, zarur manbalar va texnik vositalar, yakuniy natijalarni rasmiylashtirish tartibi ham puxta rejalashtiriladi [7].

Davriylik deganda, auditning muayyan vaqt oralig'ida muntazam o'tkazilishi tushuniladi. Odatda, ko'plab tashkilotlarda ichki audit har yili bir marotaba to'liq o'tkaziladi, ya'ni yillik davriylik amaliyoti keng tarqalgan. Bu esa korxona faoliyati bo'yicha umumiy xulosa chiqarishga, mavjud muammolarni va kelgusi yil uchun risklarni baholashga imkon beradi. Bundan tashqari, ayrim tashkilotlarda jarayonlarning tezligi, faoliyat yo'nalishining ko'pligi yoki risklarning yuqoriligi sababli ichki audit har bir yarim yilda yoki chorakda bir marotaba, hattoki har oyda ham amalga oshirilishi ko'zda tutiladi. Moliyaviy hisobotlarning to'g'riligini kafolatlash, budget mablag'larining to'g'ri va maqsadli ishlatilishini nazorat qilish, ishlab chiqarish, yetkazib berish, xizmat ko'rsatish yoki mahsulot sifatini baholashda doimiy va ishonchli tekshiruv tizimi zarur bo'lib, uni faqat intern audit doirasida qarorli asosda doimiy nazorat qilib turish bilan erishish mumkin. Ichki audit o'tkazish muddati esa - biror konkret tekshiruv tadbiri yoki audit jarayoni uchun ajratilgan vaqt oralig'ini anglatadi. Masalan, moliyaviy hisobotlarni tekshirish uchun ajratiladigan muddatlar, odatda, bir necha kun yoki bir necha hafta deb belgilanadi. Katta va murakkab tuzilmaga ega tashkilotlarda bir yo'la bir nechta bo'linmalarni o'rganish uchun ko'proq vaqt talab qilinadi, ba'zida esa audit tomonidan aniqlangan qo'shimcha savollar yoki hujjatlarni ko'zdan kechirish natijasida, tekshirish muddati yana uzaytirilishi mumkin. Boshqa tarafdin, kichik firmalar yoki oddiy tuzilishga ega korxonalarda ichki auditni qisqa muddatda, bir necha ish kuni ichida ham to'liq o'tkazish imkoniyati mavjud. Ichki audit jadvalini va o'tkazilish muddati hamda davriyligini aniqlashda tashkilot faoliyatining xususiyati, ishlab chiqarish yoki xizmat ko'rsatish jarayonlari, xo'jalik operatsiyalari soni, tuzilmaning murakkabligi va faoliyat ko'lami asosiy rol o'ynaydi. Ma'muriy boshqaruv va moliyaviy harajatlar hajmi yuqori darajadagi risklar mavjud bo'lgan sohalarda audit yanada ko'proq va muntazam o'tkaziladi. Tashkilotlar,

shuningdek, o'zlari tomonidan belgilangan ichki me'yoriy hujjatlar va amaliy sifat standartlari asosida ham audit muddatlarini aniqlaydilar. Audit faoliyati natijadorligini ta'minlash uchun mustahkam tashkilot ichki nazorat tizimi shakllantiriladi. Davriylik va muddatlarni belgilashda yuqori rahbarlar, auditorlik komissiyasi, nazorat kengashi, audit xizmati va boshqa uzoq muddatli faoliyatlar bevosita hamkorlikda ishlaydi. Respublikamizda ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarning barqarorligi va rivojlanishini ta'minlash maqsadida, davlat, tarmoq va yirik korxonalar doirasida ichki audit tartiblarini tartibga soluvchi muayyan qonunlar, nizomlar va buyruqlar asosida audit qachon va qachongacha o'tkazilishi qat'iy belgilab qo'yiladi. Bundan tashqari, ayrim holatlarda qonunchilik, nazorat organlari va yuqori tashkilotlar topshirig'i asosi va favqulodda vaziyatlar sababli uyushtiriladigan rejadan tashqari auditlar ham tashkil qilinadi. Rejadan tashqari-auditlar alohida buyruqqa asosan, belgilangan sabab va ehtiyojlar natijasida olib boriladi. Bu kabi auditlarning muddati va davriyligi esa tekshiruv sharoitiga, tekshiriladigan masala murakkabligiga, mavjud hujjatlarning hajmiga va mavjud resurslarga bog'liq bo'ladi. Favqulodda holatlar boshlab berilgan kundan e'tiboran qisqa muddatda tashkil etilishi ham mumkin [8].

Zamonaviy ishlab chiqarish va korporativ boshqaruv hamda davlat tashkilotlari faoliyatining barqarorligi va uyg'unligi, ichki audit faoliyatining to'g'ri yo'lga qo'yilishi va samarali ishlashi bilan bog'liq. Ana shu sababli ham har qanday tashkilot o'z faoliyatining har bir muhim bosqichida doimiy tekshiruv va monitoringdan o'tishga intiladi. Agar ichki audit har yili belgilangan davrda muntazam va sifatli o'tkazilsa, tashkilotda qonun qoidalar, moliyaviy tartib-intizom, mehnat va ishlab chiqarish xavfsizligi, sifat nazorati mustahkamlanadi. Shuningdek, tashkilotda risklarni boshqarish, xatolik va suiiste'molliklarni oldini olish, ichki tuzulmani mukammallashtirish, moliyaviy barqarorlik va o'sishga erishish imkoniyatlari kengayadi. Tashkilotda ichki audit faoliyatini aniq rejalashtirish, davriylik va muddatlarni to'g'ri belgilash samarali boshqaruv, baraka va taraqqiyot uchun zamin hozirlaydi. Bunday yondashuv natijasida korxonaning to'g'ri va haqqoniy hisobot olish imkoniyati kengayadi, boshqaruv qarorlarini qabul qilish osonlashadi. Shuningdek, ichki audit auditorlik mas'uliyatini oshiradi, jamiyat oldida tashkilot va muassasalarning ochiqligini ta'minlaydi. Ichki audit har bir tashkilotda o'z o'rniga ega bo'lib, ana shu harakatlar orqali taraqqiyotga, faollikka, ishonchga va baraka sari yo'l ochiladi [9].

Ichki auditni o'tkazish muddati va davriyligi asosli normativ-huquqiy hujjatlar, xalqaro va milliy standartlar, ichki nizomlar, moliyaviy va tashkiliy faoliyat o'lchamlari, risklar darajasi, resurslar va yuqori rahbariyat qarorlariga hamda mavjud ehtiyojlarga tayanib belgilanadi. Har bir tashkilot uchun yillik reja doirasida, har bir bo'lim yoki yo'nalish uchun alohida muddat va davriylik ajratiladi. Zarur hollarda esa rejadan tashqari tekshiruvlar o'tkazilishi ham mumkin. Ichki auditni o'z vaqtida va

to'g'ri o'tkazish barcha boshqaruv organlari, xodimlar va auditorlar oldiga muhim vazifalarni qo'yadi va natijada tashkilot o'zining rivojlanishi uchun sog'lom va shaffof ish faoliyatini yaratadi. Shu sababli, ichki audit tashkilot barqarorligi, taraqqiyoti va muvaffaqiyati uchun bosh omil sifatida doimo e'tiborda bo'lishi lozim.

XULOSA

Byudjet tashkilotlarida ichki audit o'tkazish tartibi davlat moliyaviy nazoratining asosiy bo'g'ini bo'lib, moliyaviy resurslardan maqsadli va samarali foydalanishni, tashkilotda intizom va boshqaruvni kuchaytirishni, hisobotlarning to'g'ri va haqqoniy yuritilishini ta'minlashga qaratilgan. Ichki audit faoliyati puxta rejalashtirilgan, zamonaviy usullar asosida tashkil etilgan va mustaqil shaklda olib borilishi talab qilinadi. Audit jarayonida aniqlangan muammolar, kamchiliklar va ularning sabablari asosli tahlil qilinib, amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi. Bu tavsiyalarning to'laqonli hayotga tatbiq etilishi, tashkilotning umumiy rivojlanishi va moliyaviy barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Ichki auditing tashkilot boshqaruv faoliyatidagi roli va ahamiyati tobora ortib bormoqda. Bu esa davlat byudjet mablag'laridan oqilona foydalangan holda mamlakat taraqqiyotiga munosib hissa qo'shilishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdurahmonov, A. (2018). "Ichki audit tizimini rivojlantirishning zamonaviy yo'nalishlari". Moliyaviy Tahlil, 4(2), 15-24.
2. Abdullayeva, N. (2019). "Byudjet tashkilotlarida ichki nazorat va audit mexanizmlari". Iqtisodiyot va Moliyaviy Nazorat, 3(3), 28-34.
3. Akbarova, G. (2020). "O'zbekistonda ichki audit tizimini takomillashtirish muammolari". Moliya va Buxgalteriya, 1(1), 33-40.
4. Ergashev, B. (2021). "Byudjet tashkilotlarida ichki audit jarayonlari va ularning samaradorligi". Audit va Nazorat, 2(2), 47-56.
5. Ismoilov, S. (2017). "Ichki nazorat va auditning dolzarb masalalari". Moliyaviy Boshqaruv, 3(2), 19-27.
6. Jo'rayev, U. (2021). "Davlat byudjeti va ichki audit: nazariy va amaliy jihatlar". Iqtisodiyotda Axborot Texnologiyalari, 4(4), 57-65.
7. Qahhorova, Z. (2020). "Audit sohasida malakali kadrlar tayyorlash talablarining oshirilishi". Ta'lim va Ilmiy Tadqiqotlar, 5(1), 25-31.
8. Rahmatullayev, D. (2018). "Byudjet tashkilotlarida moliyaviy auditni tashkil etish". Moliyaviy Tizimlar, 2(3), 40-46.
9. Rustamova, T. (2019). "Ichki audit sohasida zamonaviy yondashuvlar". Moliya va Iqtisodiyot, 6(2), 58-64.